

ZAŠTO NAM JE NEJEDNAKOST VAŽNA?

Thomas M. Scanlon, *Why Does Inequality Matter?* Oxford University Press, New York, 2018., 192 pp.

Jedan od vodećih svjetskih filozofa koji je svoj misaoni rad uglavnom potvrdio temama iz prirodne religije, moralne filozofije i civilnog društva, harvardski profesor T. M. Scanlon, nakon izvrsne knjige *What We Owe to Each Other*, u izdanju Cambridge Pressa – Harvard University ponovo je bio aktivan i objavio 2018. knjigu *Why Does Inequality Matter?* Knjiga sadrži deset poglavlja među kojima su i uvod i zaključak. Na kraju knjige nalaze se biografski podaci i kazalo. U uvodu knjige Scanlon odmah na početku kaže da je izuzetno visoka razina nejednakosti koja prevladava u Sjedinjenim Američkim Državama, ali i u svijetu kao cjelini, tema otvorena za ozbiljan moralni diskurs. Prema Scanlonu nije jasno zašto to mora biti tako, ili možda nije jasno kako formulirati moralne razloge i prigovore da bi se smanjile i otklonile te nejednakosti. Jedan je od razloga zašto je napisao svoju najnoviju knjigu namjera da istraži mogućnosti preraspodjele resursa koje uživaju bogati spram siromašnih. On smatra da se može unaprijediti kvaliteta života siromašnih za relativno smanjenje imetka bogatih. To bi, prema njemu, bio čvrst razlog za podršku redistributivnoj politici, ali u osnovi to nije prigovor samoj nejednakosti jednih naspram drugih. Činjenica da među bogatim ljudima može biti boljih nego među siromašnima dovoljan je razlog za mogućnost drugačije raspodjele dobara. Scanlon navodi i egalitarni razlog u namjeri da suprotstavi mogući prigovor zbog razlika između onoga što neki imaju i onoga što drugi imaju u namjeri smanjenja tih razlika. Čini se da je egalitarnu teoriju ili model jednakosti racionalno teško opravdati. Podršku za takav stav Scanlon je našao u teoriji svog sveučilišnog kolege koji je radio s njim R. Nozika. Poznato je da je Nozik zagovarao libertarijansko načelo minimalnog utjecaja države na pružanje zaštite i sigurnosti pojedincima koji žive u njezinim granicama. Nejednakosti u bogatstvu, prema Noziku, opravdane su ako su proizvod slobodnih i valjanih ugovora među suglasnim odraslim osobama utemeljeni na pravednim početnim principima. Prema Noziku briga za jednakost problem je koji može negativno utjecati na svrsishodni obrazac distribucije koji se pak može održati samo u slučaju ometanja slobode pojedinaca da donose odluke i da poduzimaju rizik u sklapanju ugovora u na-

mjeri ometanja tog obrasca ponašanja. Iz takvog stava nameće se pitanje zašto mi uopće trebamo zadržati neki obrazac ili normu konstantne distribucije koja interferira u individualnu slobodu. Kada se percipira mogućnost sukoba ideje jednakosti s idejom slobode pojedinca postaje jasno da na tako apstraktan način ideja jednakosti može biti samo podređena ideji slobode. U namjeri da razriješi odnos jednakosti spram slobode, Scanlon pristupa tematizaciji ideje nejednakosti za koju smatra da je veoma važna. Prema njemu postoje znatni empirijski dokazi da nejednakost ima ozbiljne implikacije na zdravlje onih ljudi koji se osjećaju manje imućni. Ta spoznaja nameće ozbiljnu potrebu za smanjenjem nejednakosti, odnosno zahtjev za jednakosti u širem smislu, ali ne u užem smislu. Razlozi za zabrinutost zbog lošeg zdravlja siromašnih nisu samo egalitarne naravi. Prepoznati vrste razloga za odbijanje nejednakosti važno je i zato da nam pomognu razumjeti razlike između vrsta nejednakosti s kojima se suočavamo. U povijesnim slučajevima utemeljene nejednakosti bile su najčešće evidentne u odnosu na rase, kaste ili spol, najčešće podržane zakonom ili društvenim stavovima i običajima. Scanlon diskutira o ekonomskoj različitosti kao jednoj od važnijih jer ekstremne razlike u prihodima i bogatstvu znače da siromašni moraju živjeti na način koji se razumno smatra ponižavajućim. Nepoželjne konotacije koje osjećaju siromašni Scanlon suptilnom percepcijom otkriva u odnosima ekonomske nejednakosti i socijalnim normama. Nejednakosti se pokazuju kao nepoželjne jer omogućuju nekim ljudima neprihvatljiv stupanj kontrole nad životima drugih ljudi. Scanlon tematizira političku pravednost. Pridaje joj veliko značenje jer ona pokazuje razlike u dohotku i bogatstvu koje mogu potkopati pravednost političkih institucija. Ta politička pravednost može se smatrati posebnim slučajem jer predstavlja mogućnost problema kontrole. Manipulacija političkim sustavom jedan je od načina pretvaranja gospodarske prednosti u nečiju korist. Potkopavanje pravednosti političkog sustava moralno je značajno jer negativno utječe na legitimnost zakona i politike. Nisu samo te nejednakosti koje smo naveli jedinstveni problemi. Scanlon navodi princip jednake brige za sve koji državne i lokalne institucije često krše. Taj princip podrazumijeva korist za svakog člana određene skupine, a u stvarnosti obećanu korist svima uživaju samo neki. Primjer za taj slučaj je izgradnja neke tvornice na jednom mjestu koje je pogodnije za određenu skupinu ljudi, nego za opću korist. Scanlonova je knjiga zanimljiva zato što on u njoj diskutira s brojnim suvremenim misliteljima. Posebno valja istaknuti njegov odnos prema bivšem kolegi J. Rawlsu, kojemu Scanlon posvećuje mnogo pozornosti. Rawlsova knjiga *A Theory of Justice* čini se kao neiscrpan izvor ideja s kojima Scanlon u cijeloj

svojoj knjizi diskutira. Scanlon pokazuje da je spreman uhvatiti se u koštac s najvećim, a i onim prikrivenim sitnim problemima koji su skriveni od očiju javnosti, a mogu polučiti neželjene razmjere u odnosima među ljudima. Njegovo poznavanje političke ekonomije iznimno je značajno. On se s lakoćom služi teorijom Austrijske ekonomske škole i često u svojim argumentima navodi njihova glavnog predstavnika F. A. Hayeka. Čini se kao da mu je posebno važno diskutirati s T. Nagelom o značenju poreza, obliku legitimne pravednosti koju pojedinac ima kao obavezu spram države ili opće instance.

Zdravko PERIĆ